

Književnost.

Mož Simone. „Leposlovna knjižnica“. VI. zvezek. Roman. Francoski spisal Champol, preložil V. Levstik. — Str. 304. — Drama in roman — dve obliki umetniškega proizvodjanja, ki v njih pesnik najlažje pokaže vso stvariteljno moč svojega duha. Saj so največji pesniki-misleci v teh dveh umetniških oblikah konkretizirali najtežje, občečloveške probleme, ki se je ž njimi bavil in se še bavi človeški duh. Med dramo in romanom pravzaprav ni bistvenega, notranjega razločka. Da v drami osebe konkretno nastopajo, in da se dejanje odigrava pred gledavčevimi telesnimi očmi, v romanu pa le pred bravčevimi dušnimi očmi, je zunanji razloček, ki na notranji, tehnični sestavi drame in romana ničesar ne izpremeni. Drama kakor roman mora podati v začetku snov, problem, vprašanje, mora povedati zakaj hoče ravno ta problem rešiti, daljnji razvoj mora pokazati, katera sredstva bodo odstranila ovire, oziroma dokazati neistinitost nasprotne teze; dalje moramo videti, kako in s kakšnim uspehom se uporabljajo sredstva, slednjič zahtevamo končnega izida, rešitve problema. Vse to ni nič drugega kot ekspozicija, konflikt, peripetija, katastrofa, itd. v drami. Ali ni torej vsaka drama in vsak roman po svojem bistvu v umetniški obliki izražen silogizem, logično sklepanje iz dveh premis, ki vodi nujno do nekega gotovega zaključka? In ali potemtakem ne veljajo osnovni zakoni silogističnega sklepanja tudi za dramo in roman? Od dramatskih pesnikov zahtevajo kritiki to, kar smejo po pravici zahtevati, da namreč pesnik obdela kak važen, znamenit predmet, da vzame za snov svoji pesnitvi kaj splošno človeškega, kaj takega, kar celega človeka z mogočno silo prevzame; junakova usoda, njegova tragična krivda mora biti gledavcu simpatična; to pa je le tedaj mogoče, če najde gledavec ali bravec tudi v sebi nekaj sorodnega. Že Aristotel je zahteval, da mora drama pri gledavcih vzbuditi *πάθος καὶ ἔλεος* — sočutje in usmiljenje. To pa bo pesnik dosegel le, ako vzame za predmet svojemu umotvoru objektivno veljavno idejo ter jo svojemu subjektivnemu čustvovanju in naziranju primerno v čutni obliki predoči. Čimbolj splošno-veljavna, v naravnih ali zgodovinskih dogodkih utemeljena je objektivna stran in čim spontannejše se umetnikova lastna individualnost prikazuje v umotvoru, čim tesneje se torej občečloveško, univerzalno druží v harmonično celoto s posamnim, subjektivnim, tem znamenitejši, tem idealnejši je umotvor. Po tem moramo v prvi vrsti soditi umetnika, v tem je njegova vrednost. Kakšen pa naj bo roman, novela? Po našem izvajanju veljajo za to vrsto poezije isti zakoni, kakor za dramo. Kako pa je v resnici? — Subjektivno stran so naši moderni povzdignili do nepričakovane višine; svojo osebnost izražajo jasno in markantno v svojih proizvodih; zato imenujemo to strujo simbolizem, impresionizem, sentimentalizem itd. Kaj pa s prvo objektivno stranjo? Kakšen je predmet, snov naših pisateljev? Modernim je vse samo subjektivno, objektivna resnica popolnoma izgine v njihovi indivi-

dualnosti; višjega poleta niso zmožni, za globlja vprašanja nimajo razumevanja. Moderni umetniki — naši izvečine — niso misleci, njihov duh ne prodira do metafizičnih vzrokov, na površju ostajajo in analizirajo, sinteze pa ne poznajo. Ali najdete v Cankarju, ki mu nočemo odrekati čudovito izrazite individualnosti, kak splošno zanimiv predmet, kak globok problem? Ali se vam ne zdi ves Cankar karikatura? In jeli karikatura umetnost? — Zato moramo odobravati, da prinaša šesti zvezek „Leposlovne knjižnice“ roman, ki je uničujoča kritika onih novih pesnikov in pisateljev, ki jih imenujemo „moderne“. — Champol je najboljši pred-

ŠMARNÁ GORA: STOLP

stavnik rodbinskega romana. Njegovemu delu „Les justes“ (1899) je francoska akademija priznala nagrado. V našem romanu je zunanje dejanje malo, tudi oseb ni veliko. Predmet romanu je psihološki proces v Simonini duši. Dejanje se vrši v njej; razumna, a neizkušena deklica, — nesrečna zaročenka, — ljubljena in vendar kruto varana žena, ki da duška svojim naravnim čustvom, ko Riharda pahne od sebe, a si potem te krivde ne more odpustiti, pa se tudi ne sprijazni z mislijo, da bi ž njim skupaj živela, — sestanek, ki naj bi prinesel njuno ločitev, a napravi v Simoni tak silen preobrat, da vidi v Rihardu samo moža, ki je trpel toliko kot ona, ker je bil ravno tako varan —